

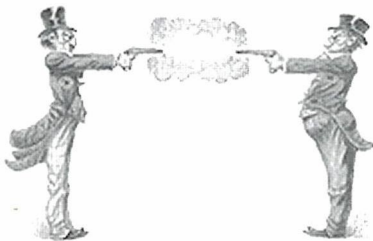
Hillegommers voor de rechtbank en de krijgsraad

Door drs. Annabella Meddens-Van Borselen

Het Rijksarchief in Noord-Holland te Haarlem beheert interessante archieven waarin ook mensen voorkomen die in Hillegom woonden of geboren zijn. Zo bevat het archief van de rechtbank Haarlem stukken waarin Hillegommers een rol spelen of gebeurtenissen die zich in Hillegom hebben afgespeeld. Ook in het archief van de Krijgsraden in Noord-Holland (1798-1913) zitten dossiers van Hillegommers die berecht werden. Hieronder zijn enkele voorbeelden uit deze archieven opgetekend.

In het archief van de rechtbank Haarlem (sinds 1838) zijn vonnissen te vinden van beklagden uit Haarlem en wijde omgeving zoals, Heemskerk, Beverwijk, Heemstede, Uitgeest, Zandvoort, Bloemendaal, Zaandam maar ook Lisse en Hillegom. Het zijn niet allemaal zware vergrijpen waarvoor men veroordeeld werd. Diefstal van brood, koek of ander voedsel werd in de eerste helft van de negentiende eeuw zwaar bestraft. Naast veel diefstallen zijn er enkele moordzaken, gevallen van oplichting en belediging aangetroffen. Hieronder volgt een verhaal over een boze echtgenoot die in Hillegom op zoek ging naar zijn weggelopen vrouw.

Schietpartij in een Hillegoms café

In het café van de weduwe Schreuder aan de Hofstraat 17 was het op zaterdagavond 31 augustus 1905 (Koninginnedag) een gezellige drukte. Aegje Verduijn, de weduwe van H. Schreuder dreef daar samen een herberg en café met haar zoon Martinus en haar dienstmeisje Johanna Rusman. Er waren die avond muzikanten en veel cafébezoekers.

Rond twaalf uur 's avonds kwam er plotseling een einde aan deze gezelligheid. Muzikant Martinus Roozen sprong van de tribune af toen hij een oude bekende zag binnen komen. Het was de Amsterdamse tapper Eustachio Simeone. De muzikant woonde al enige tijd samen met de vrouw van Simeone. Roozen riep: *“die man moet er uit, want hij is een vijand van mij”*. Eustachio Simeone was met de trein uit Amsterdam gekomen. Tijdens zijn treinreis had hij

gesproken met een andere treinreiziger. Deze had hij al verteld dat zijn vrouw was weggelopen en dat hij haar in Hillegom ging ophalen. Simeone zei: *"als ze niet goedschiks meegaat, dan gaat ze eraan"*. In Hillegom aangekomen sprak hij rijksveldwachter Hendrik Kistenkas. Hij vroeg hem hoe hij zijn weggelopen vrouw terug kon krijgen. De veldwachter zei dat hij maar naar de burgemeester moest gaan. Later ging Simeone naar het café van kastelein Antonius van der Reep aan de Hoofdstraat. Hij dronk daar wat en speelde op de harmonica. Hij zei tegen Van der Reep: *"Ik moet nog verder, mijn vrouw is op stap met een ander. Deze is hier ook vanavond op de kermis. Ik zal ze vanavond doodsteken of doodschieten"*. De boze echtgenoot tilde zijn vest op en liet zijn revolver zien. Antonius van der Reep verklaarde later dat zijn klant niet dronken was en dat hij zijn praatjes niet serieus nam. De kroeg van Van der Reep was in de Hoofdstraat (waar tot voor kort vishandel Raaphorst zat), vijf minuten lopen van het café van Schreuder.

Rond middernacht stapte Simeone het café Schreuder binnen. De muzikant Roozen sprong de tribune af. In zijn haast liep hij het dienstmeisje Johanna Rusman omver. Simeone liep naar hem toe en pakte zijn revolver uit zijn zak en schoot drie keer. Hij raakte de linkerarm van Roozen. Het dienstmeisje dat net weer was opgestaan, werd ook in haar linkerarm geraakt. De weduwe Schreuder die achter het buffet stond, samen met haar zoon Martinus, was in haar buik getroffen. Een bezoeker van het café, Hendrik Nederstigt, verklaarde dat na de schietpartij de bezoekers direct op de schutter waren afgevlagen. Roozen sloeg Simeone met een hamer op het hoofd, waarna deze onbeweeglijk op de grond in een plas bloed bleef liggen. Roozen was direct naar de Hillegomse dokter Lambertus Hanrath gegaan, die hem verbond. Een dag later haalde hij de kogel uit zijn arm.

Twee dagen later overleed Aegje Verduijn, weduwe van H. Schreuder aan haar verwondingen. Ze werd overgebracht voor een gerechtelijk onderzoek naar het St. Elisabeths Gasthuis in Haarlem. Eustacio Simeone werd opgepakt en in het Huis van Bewaring te Haarlem opgesloten. De rechtbank Haarlem veroordeelde hem wegens dood door schuld tot drie jaar gevangenisstraf.

Hillegommers voor de krijgsraad

Voor de krijgswaarden in Noord-Holland zijn ook diverse Hillegommers veroordeeld. Voor de krijgsraad werden zowel dienstplichtige militairen als beroepsmilitairen veroordeeld, die in Noord-Holland gelegerd waren. De dossiers die bewaard zijn gebleven bevatten veelal naast het vonnis ook een uittreksel uit het stamboek van de militairen, met gegevens over geboorte, namen van ouders en loopbaan van de militair. Veel militairen werden veroordeeld wegens desertie, diefstal, belediging of mishandeling. De straffen waren in de eerste helft van de

negentiende eeuw zwaar. Later werden de straffen wat milder. Hieronder volgen een paar voorbeelden van mannen die in Hillegom geboren zijn en die tijdens hun dienstitijd iets hebben uitgespookt waarvoor ze veroordeeld zijn.

Diefstal in Haarlem (1829)

De Hillegomse Lucas Schermer was in 1829 kurassier bij de 4e compagnie en was gelegerd te Haarlem. Lucas Schermer dronk met een meisje Mina een drankje bij mevrouw Gezina van der Kuil-Keulen, in de Ceciliasteeg te Haarlem. Na korte tijd kreeg hij ruzie met haar en liep Mina bij hem weg. Ze ging ergens anders staan. Lucas Schermer stond toen ook op en zei dat hij Mina wel zou weggagen. Intussen pakte hij een zakje met geld (enkele guldens) en sleutels weg. Lucas verteerde het geld onmiddellijk in de kroeg. Mevrouw Van der Kuil was, nadat ze haar geld miste, direct naar de hoofdwacht aan de Grote Markt gelopen om de diefstal te melden. Lucas Schermer moest voor de krijgsraad verschijnen en werd ook veroordeeld omdat hij militaire kledingstukken, een jas en een paar laarzen, had verkocht.

Lucas Schermer was geboren 15 april 1802 te Hillegom, zijn ouders heetten Nicolaas Schermer en Jansje Kramer, hij had laatst gewoond te Katwijk. Hij was 11 januari 1825 vrijwillig in dienst gegaan voor een periode van zes jaar. In zijn dossier zit een lange lijst met korte straffen. Hij was onder andere dronken in een hoerenhuis opgepakt. Hiervoor kreeg hij 14 dagen provoost (= gevangenisstraf). Een keer had hij voor het uitlachen van de ritmeester vier dagen in de politiegevangenis moeten zitten. Voor de diefstal bij mevrouw Van der Kuil werd Schermer veroordeeld tot vijf jaar tuchthuisstraf en werd vervallen verklaard van de militaire dienst.

De benen genomen in 1847

De Hillegommer Hendrik Arnoldus Langmuur had in 1845 vrijwillig een contract getekend voor een periode van zes jaar. Zijn ouders waren Cornelis Langmuur en Johanna Maria Seel. Hij was te Hillegom geboren op 30 maart 1823. Hij werd in 1845 bij de dragonders in Amsterdam ingedeeld. Na twee jaar had hij kennelijk genoeg gekregen van het leger. Toen hij schildwacht was verliet hij heimelijk zijn post. Vier dagen na zijn vlucht werd hij in Heemskerk aangehouden door veldwachter Lourens D. P. Schweitzer. Hij werd veroordeeld door de krijgsraad wegens desertie, met meenemen van het tenu van de dag. Hij kreeg vier jaar kruiwagenstraf (dwangarbeid) en werd vervallen verklaard van de militaire dienst.

Blekersknecht beroofd (1873)

De negentienjarige huzaar Pieter of Petrus van Kampen moest in 1873 voor de krijgsraad verschijnen. Hij was de zoon van Dirk van Kampen en Catharina Maria Slegtenhorst en was geboren op 1 februari 1854 te Hillegom. Hij was in dienst gegaan 8 juni 1873 als huzaar voor de periode van zes jaar, hij woonde toen te Haarlem. Op 4 juli 1873, hij zat krap een maand in dienst, zag hij 's nachts een dronken persoon op straat op het Buitenspaarne slapen. Het was Franciscus Josephus Ludding, een blekersknecht. Hij bekeek de zakken van de dronken blekersknecht en pikte diens zilveren cylinderhorloge. Hij liet het huzaar Borst naar de lommerd brengen. Hij zei tegen Borst dat hij het horloge van zijn meisje had gekregen, maar dat hij dringend geld nodig had. Het lombardbriefje verkocht hij weer aan de koopman P. van Oosterom.

Toen de blekersknecht weer wakker werd, ontdekte hij al snel dat zijn horloge gepikt was. Hij vermoedde al dat de dief zijn horloge verpand zou hebben en ging naar de lommerd om te informeren. Het horloge bleek door een huzaar binnengebracht te zijn. De blekersknecht ging naar de politie en zo kwam de zaak aan het rollen. Pieter van Kampen werd door de krijgsraad veroordeeld tot één jaar straf en werd uit de militaire dienst gezet.

Wildplassen onder valse naam (1904)

Gerardus Telkamp was 22 jaar en dienstplichtig militair bij de huzaren te Amsterdam. Hij was geboren te Hillegom op 7 maart 1882 als zoon van Johannes Telkamp en Catharina Weehlers. Hij stond op 5 mei 1904 te plassen tegen een gebouw in Amsterdam en werd in zijn kraag gevat door een veldwachter. Toen deze naar zijn naam vroeg, gaf hij een valse naam op.

Hij moest hiervoor voor de krijgsraad verschijnen. Voor het wildplassen kreeg hij een gulden boete en voor het opgeven van een valse naam nog eens drie gulden boete.

Voor schoenpoets de bak in (1913)

Jan Hendrik Oexeman was huzaar bij het 3e regiment huzaren te Amsterdam. Hij was 19 jaar oud. Hij was de zoon van Jan Frederik Willem Oexeman en Anna Maria Everndik. Hij was in 1893 te Hillegom geboren en woonde er voor zijn dienstitijd ook. Oexeman was in 1912 vrijwillig voor vier jaar als huzaar in dienst gegaan. Oexeman werd ervan beschuldigd dat hij een doosje Erdall schoenpoets, dat een dubbeltje kostte, had weggenomen uit het kastje van huzaar Adriaan Kruithof uit de cavaleriekazerne. Een kameraad had Oexeman aan het kastje van Kruithof zien morrelen. Toen Kruithof zijn schoenpoets miste, lagen zijn geld en zilveren horloge nog wel in het kastje. Oexeman ontkende dat hij het doosje

schoenpoets gestolen had en verklaarde dat de crème zijn eigendom was. Toch werd hij veroordeeld door de krijgsraad en wel tot een maand gevangenisstraf.

Zelf onderzoek doen?

Bent u nieuwsgierig geworden en wilt u zoeken naar Hillegomse of familieleden die elders vandaan kwamen? In het archief van de rechtbank Haarlem of de archieven van de krijgsraden in Noord-Holland kunt u misschien gegevens vinden? Er is een index op het archief van de rechtbank Haarlem gemaakt over de periode 1838-1925 en index op naam op de archieven van de Krijgsraden in Noord-Holland over de periode 1798-1913. Deze index is ook op de website (www.noordhollandsarchief.org) in te zien. Kom naar het Rijksarchief aan de Kleine Houtweg 18 te Haarlem. De toegang is gratis. Openingstijden dinsdag tot en met zaterdag 9.00-17.00 uur. U bent van harte welkom.

Weet u niet hoe u onderzoek moet doen in het Rijksarchief? Volg dan de introductie cursus op zaterdag 31 januari 2004 van 10.30-13.00 uur in het Rijksarchief aan de Kleine Houtweg 18 te Haarlem. Hiervoor kunt u zich opgeven bij Jeanne Helling van Museaal en Historisch Perspectief te Haarlem, 023-5531498 of per E-mail: helling@mhp-nh.nl.

Met dank aan Aad van Kampen voor het onderzoek in het bevolkingsregister naar de café's (herbergen) van Aegje Verduijn, de weduwe Schreuder en Antonius van der Reep.

Bronnen:

- De archiefstukken over Eustachio Simeone zijn te vinden in het archief van de rechtbank Haarlem: vonnis inventaris nr 375, vonnisnummer 373. Het Proces-verbaal met getuigenverhoren is aanwezig in inventarisnummer 117, volgnummer 373. Gevangenisarchief Haarlem inv.nr 111 (voorlopig aangehoudene, volgnummer 508)
- Gemeentearchief Hillegom bevolkingsregister 1900-1910.
- De dossiers van de militairen zijn te vinden in het archief van de Krijgsraden Noord-Holland onder de volgende inventaris- en dossiernummers:
 - dossier Hendrikus Arnoldus Langmuur: inv.nr. 105, dossiernr. 25 (jaar 1847).
 - dossier Lucas Schermer: inventarisnummer 70, dossiernummer 1326 (jaar 1829).
 - dossier Petrus van Kampen: inventarisnummer 124, dossiernummer 68 (jaar 1873).
 - dossier Gerardus Telkamp: inventarisnummer 160, dossiernummer 64 (jaar 1904).
 - dossier Jan Hendrik Oexeman: inventarisnr. 173, dossiernr. 123 (jaar 1913).